

ZAŁĄCZNIK 2

Autoreferat Jerzego Janusza Sojki

w postępowaniu habilitacyjnym w dziedzinie: nauki teologiczne

1. Imię i Nazwisko

Jerzy Janusz Sojka

2. Posiadane dyplomy, stopnie naukowe/artystyczne – z podaniem nazwy, miejsca i roku ich uzyskania oraz tytułu rozprawy doktorskiej

17.06.2008	dyplom magistra w zakresie teologii ewangelickiej uzyskany na Wydziale Teologicznym Chrześcijańskiej Akademii Teologicznej w Warszawie na podstawie pracy: <i>Usprawiedliwienie w teologii Marcina Lutera w latach 1512-1520</i>
28.06.2012	dyplom doktora nauk teologicznych w zakresie teologii systematycznej uzyskany na Wydziale Teologicznym Chrześcijańskiej Akademii Teologicznej w Warszawie na podstawie pracy: <i>Wieczera Pańska jako nota ecclesiae w publikacjach Światowej Federacji Luterskiej</i>

3. Informacje o dotychczasowym zatrudnieniu w jednostkach naukowych/artystycznych

1.10.2012-nadal	Adiunkt w Katedrze Teologii Systematycznej Wydziału Teologicznego Chrześcijańskiej Akademii Teologicznej w Warszawie.
-----------------	---

4. Wskazanie osiągnięcia wynikającego z art. 16 ust. 2 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. 2016 r. poz. 882 ze zm. w Dz. U. z 2016 r. poz. 1311.):

a) tytuł osiągnięcia naukowego/artystycznego,

Widzialne Słowo. Sakramenty w luterskiej „Księdze zgody”

b) autor, tytuł publikacji, rok wydania, nazwa wydawnictwa, recenzenci wydawniczy

Sojka Jerzy, *Widzialne Słowo. Sakramenty w luterskiej „Księdze zgody”*, Wydawnictwo Naukowe ChAT, Warszawa 2016, ss. 390. Recenzenci wydawniczy: ks. dr hab. Rajmund Porada, prof. UO; bp dr hab. Marcin Hintz, prof. ChAT.

c) omówienie celu naukowego ww. pracy i osiągniętych wyników wraz z omówieniem ich ewentualnego wykorzystania.

Zasadniczym celem pracy *Widzialne Słowo. Sakramenty w luterńskiej „Księżce zgody”* jest rekonstrukcja nauczania sakramentalnego obecnego w korpusie luterńskich wyznań wiary – tzw. ksiąg wyznaniowych – jaki tworzy *Księga zgody*. Zamyśl realizacji takiego celu badawczego wynikał z kilku motywacji.

Po pierwsze, wnioski płynące z ustaleń badawczych poczynionych w mojej dysertacji doktorskiej *Wieczera Pańska jako nota ecclesiae w publikacjach Światowej Federacji Luterńskiej*. Ukazała ona wagę koncepcji jednego z sakramentów – Wieczery Pańskiej – pojmowanego jako *nota ecclesiae* dla refleksji i praktyki eklezjologicznej, a także etycznej, współczesnego luteranizmu na przykładzie publikacji Światowej Federacji Luterńskiej [dalej: ŚFL].

Po drugie, z obserwacji historycznej, która każe widzieć w problematyce sakramentalnej, jeśli nie zasadniczy punkt sporu między różnymi wyznaniem chrześcijańskimi, to w wielu wypadkach przynajmniej jego punkt krystalizacji, który w praktyce niejednokrotnie prowadził do zerwania jedności kościelnej. Znakomitym przykładem są tutaj spory doby Reformacji. To właśnie rozwinięcie doktryny sakramentalnej w piśmie „O niewoli babilońskiej Kościoła” stało się momentem, w którym M. Luter wdał się w polemikę ze zdogmatyzowanymi prawdami wiary Kościoła Zachodniego, co stało się zarzewiem jednej z istotniejszych polemik między nim i jego zwolennikami a Rzymem. Kwestia sakramentalna miała także istotne znaczenie w teologicznym odróżnieniu się od Rzymu w przypadku praktycznie wszystkich reformatorów nurtu szwajcarskiego z U. Zwinglim i J. Kalwinem na czele. Zresztą dość wskazać, że jednym z powszechnych sposobów ukazania swojego przystąpienia do Reformacji w XVI w. przez osoby posiadające święcenia było, obok wejścia w związek małżeński, udzielenie komunii pod obiema postaciami wszystkim wiernym. Kwestia sakramentalna stała także za podziałem wewnątrz ruchu reformacyjnego. Pojmowanie obecności Ciała i Krwi Pańskiej w Sakramencie Ołtarza urosło do rangi podstawowego punktu sporu między tradycją wittenberską a szwajcarską. Zaś odejście od praktyki Chrztu dzieci na rzecz Chrztu na wyznanie wiary było konstytutywne dla anabaptystów należących do tzw. Reformacji radykalnej, będąc jednocześnie zasadniczym elementem, który oddzielał ich zarówno od zwolenników Rzymu, jak i pozostałych nurtów Reformacji.

Po trzecie, istotną dla wyboru celu pracy była intuicja praktyczna, wskazująca, że to właśnie doktryna sakramentalna jest podstawowym *locus theologicus*, który widać w praktyce

ZAŁĄCZNIK 2: Autoreferat Jerzego Janusza Sojki

w postępowaniu habilitacyjnym w dziedzinie: nauki teologiczne

Kościół w jego różnych odmianach. Dotyczy to nie tylko tradycji, w których życie sakramentalne ma wysoki status (rzymski-katolicyzm, prawosławie, po stronie protestanckiej luteranizm), ale również tych, które swoje pojmowanie sakramentów postrzegają w sposób redukcyjny. Niejednokrotnie bowiem właśnie taka redukcyjna doktryna sakramentalna staje się dla przedstawicieli tych tradycji kościelnych zasadniczym punktem tożsamości.

Po czwarte wreszcie, zainteresowanie tym tematem wynikało z ekumenicznego zobowiązania, jakie nałożone jest na badania teologiczne, a którego na co dzień doświadczam, jako pracownik szczególnej, ekumenicznej uczelni – Chrześcijańskiej Akademii Teologicznej w Warszawie [dalej: ChAT] – łączącej w sobie doświadczenia nauki i wiary starokatolicyzmu, prawosławia oraz protestantyzmu w jego licznych odmianach. To doświadczenie ukazuje, że otwartość ekumeniczna zakłada także gotowość kompetentnego objaśniania partnerom meandrów swojej własnej tradycji.

Stąd też podjęte w pracy *Widzialne Słowo...* studia nie są tylko służbą wobec własnej tradycji, a więc Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego w Polsce [dalej: KEA w RP], który *nota bene* w sposób fundamentalny tego typu opracowań potrzebuje, ale również świadectwem wobec partnerów ekumenicznych, które otwiera możliwości pogłębionego dialogu ekumenicznego. Patrząc na jego osiągnięcia na poziomie regionalnym, to właśnie zakorzeniony w teologicznym dialogu o pojmowaniu sakramentów konsensus w ich rozumieniu między tradycjami luterąską, reformowaną, unijną, oraz waldensami i braćmi czeskimi, a także z czasem również metodystami, jest istotą *Konkordii leuenberskiej*, która wprowadza wspólnotę kościelną między Kościołami tych tradycji. Ma ona swoje odpowiedniki także w Ameryce Północnej (*Formula of Agreement*) i na Bliskim Wschodzie (*The Amman Declaration*). Osiągnięciem o podobnym charakterze jest *Deklaracja z Porvoo*, łącząca wspólnotą kościelną anglikanów i luteran nordyckich.

Po piąte zaś, za takim wyborem tematu pracy stała konstatacja zasadniczej luki w literaturze przedmiotu dostępnej w języku polskim. Brak bowiem na polskim rynku wydawniczym opracowania, które w sposób całościowy analizowałoby wypowiedzi sakramentalne „Księgi zgody”. Istniejące monografie jej teologii (S. C. Napiórkowski; M. Waluś) skupiają się na sakramentach w ograniczonym zakresie, na tyle na ile tematyka sakramentalna wpisuje się w podjęte na ich kartach analizy soteriologiczne, czy pneumatologiczne. Nieliczne istniejące przyczynki mają natomiast wymiar fragmentaryczny.

Zasadniczym przedmiotem analizy w pracy *Widzialne Słowo...* są teksty składające się na *Księgę zgody*. Materiałową bazę pracy stanowi więc w pierwszym rzędzie krytyczne wydanie luterąskich ksiąg wyznaniowych z 2013 roku. Ponadto, do materiałowej bazy pracy

ZAŁĄCZNIK 2: Autoreferat Jerzego Janusza Sojki

w postępowaniu habilitacyjnym w dziedzinie: nauki teologiczne

należy zaliczyć szeroki wybór literatury przedmiotu, w skład której obok skromnego zakresu literatury w języku polskim, weszła obszerna literatura niemieckiego obszaru językowego. Należy przy tym zaznaczyć, że w dyskusji niemieckojęzycznej dostępne są najistotniejsze opracowania z kręgu badaczy skandynawskich (R. Prenter, L. Grane), czy też amerykańskich (R. Kolb).

Hipoteza badawcza, poddana weryfikacji w dysertacji, brzmi: „kluczowym wątkiem refleksji nad kwestią sakramentów w „Księdze zgody” stanowi ich ujęcie jako środków łaski, a więc instrumentów zapośredniczających zbawczy pożytek zapowiedziany w będących konstytutywną częścią sakramentu obietnicach Bożych [...] Sakramenty stanowią więc nieodzowny element aplikacji kluczowego przesłania teologicznego wypracowanego przez XVI-wieczną Reformację wittenberską, to jest usprawiedliwienia *propter Christum*, które udzielane jest człowiekowi *sola gratia*, a zostaje przyjęte jedynie *sola fide*. Tym samym sakramenty na gruncie luterzańskim stanowią jeden z konstytutywnych elementów życia poszczególnych chrześcijan i całego Kościoła” (s. 17n). Do kluczowych pytań badawczych dotyczących roli sakramentów w kontekście soteriologicznym, należy dodać także pytania pomocnicze dotyczące definicji sakramentu, „mechanizmu” jego oddziaływania i przyswajania przez osoby go przyjmujące, interpretacji skutków udziału w sakramencie, a także praktycznych form jego udzielania. Towarzyszą temu pytania o teologiczno-historyczny kontekst powstania poszczególnych pism *Księgi zgody*.

Połączenie w pracy pytań z zakresu systematycznego, zarówno odnośnie do dogmatycznego wykładu pojmowania sakramentów, jak i ich praktycznego udzielania, z pytaniami o kontekst historyczno-teologiczny wynika z faktu uwzględnienia w niej szerokiego wachlarza interpretacji *Księgi zgody*, zarówno ujmujących ją całościowo, jak i skupiających się na poszczególnych jej częściach, bądź też na wybranych ich wątkach. Opracowania te zawierały różnorodne podejścia interpretacyjne, od ujęć *stricte* systematycznych, traktujących *Księgę zgody* jako zamkniętą, wyizolowaną całość, po ujęcia skupiające się na analizach uwarunkowań historycznych i kontekście rozwoju teologicznego wieku XVI i ich wpływie na powstanie konkretnych sformułowań w poszczególnych pismach *Księgi zgody*. Owo odniesienie do szerokiej literatury przedmiotu przesądziło o tym, że w pracy zasadniczym komponentem wywodu, obok rekonstrukcji wypowiedzi samej *Księgi zgody*, jest rekonstrukcja i relacja z toczącej się po II wojnie światowej dyskusji interpretacyjnej. Stąd przyjęta w dysertacji metoda łączy perspektywę systematyzacji wypowiedzi *Księgi zgody* z uwzględnieniem specyfiki okoliczności powstania poszczególnych pism.

Znalazło to wyraz w strukturze pracy, która została skonstruowana wokół zasadniczych systematycznych wątków wypowiedzi *Księgi zgody* na temat sakramentów, które stały się tematami poszczególnych rozdziałów. Jednocześnie jednak w budowie samych partii książki dochodzi do głosu perspektywa historyczno-teologiczna. W poszczególnych rozdziałach wydzielono bowiem omówienie powiązanych ze sobą ze względu na autorstwo i okoliczności powstania grupy pism (kolejno: 1. *Wyznanie augsburskie* i *Obrona Wyznania augsburskiego*; 2. *Mały katechizm* i *Duży katechizm*; 3. *Artykuły szmalkaldzkie*, 4. *Formuła zgody*; w kwestiach eklezjologicznych, a także dotyczących pokuty, spowiedzi oraz praktyki Wieczerzy Pańskiej do głosu dochodzi jeszcze grupa piąta, w której znalazł się *Traktat o władzy i prymacie papieża*; zaś w omówieniach poświęconych rytowi Chrztu w grupie zawierającej katechizmy M. Lutra uwzględniono także *Książeczkę Chrztu*, będącą dodatkiem do *Małego katechizmu*). Każdy z rozdziałów kończy także systematyczne, a zarazem syntetyczne, podsumowanie, które ukazuje zbieżności oraz rozbieżności między poszczególnymi wątkami omówienia danego zagadnienia w poszczególnych grupach pism składających się na *Księgę zgody*.

Pracę otwierają, obok wstępu o charakterze metodologicznym, w którym dokonano także rekapitulacji stanu dyskusji w obszarze niemieckojęzycznym i na gruncie polskim, dwa rozdziały o charakterze wstępnym. W pierwszym z nich przedstawiono w niezbędnym zarysie rozwój nauczania i praktyki sakramentalnej od ich źródeł biblijnych, przez rozwój w Kościele starożytnym i średniowiecznym (głównie na zachodzie), aż po reprezentatywny przykład sformułowanej przez Reformację wittenberską całościowej krytyki nauczania sakramentalnego późnego średniowiecza, który znalazł się w piśmie M. Lutra *O niewoli babilońskiej Kościoła* z 1520 r.

Drugi z rozdziałów wprowadzających koncentruje się na analizie pojęcia „ksiąg wyznaniowych”. Przedstawione w nim ustalenia sięgają do pojęcia „chrześcijańskiego wyznania” i jego funkcji w odniesieniu do „ksiąg wyznaniowych”. Dokonano w nim także zarysowej prezentacji obecności „ksiąg wyznaniowych” w nieluterańskich tradycjach kościelnych, a także ukazano *Księgę zgody* jako korpus luterańskich ksiąg wyznaniowych. Rozdział ten kończą rozważania o normatywności ksiąg wyznaniowych w luteranizmie, przy uwzględnieniu ich relacji do nadrzędnego autorytetu Pisma Świętego (zasada *sola scriptura*).

Rozdział trzeci otwiera merytoryczne analizy poświęcone sakramentom w *Księdze zgody*, skupiając się na przyjętych *explicite* i *implicite* w jej różnych częściach definicjach sakramentu, a co za tym idzie ukazując konsekwencję dla sformułowania listy rytów uznawanych za sakramentalne. Istotnym zarówno dla pism pochodzących od F. Melanchtona,

jak i M. Lutra jest tutaj Augustyńskie dziedzictwo definicyjne, uznające sakrament za połączenie Słowa i elementu. Obaj XVI-wieczni, wittenberscy interpretatorzy tej definicji uznają, że treścią Słowa jest obietnica Boża. Różnią się natomiast w interpretacji elementu. M. Luter ogranicza się do zewnętrznych znaków (woda, chleb, wino), zaś F. Melancton widzi w nim także ceremonię towarzyszącą danej obietnicy. Skutkuje to, przy uwzględnieniu przez obu postulatów, że sakrament musi być ustanowiony bezpośrednio przez Chrystusa, w redukcji listy sakramentów do dwóch w przypadku M. Lutra (Chrzest i Wieczerza Pańska) i trzech u F. Melanctona (Chrzest, Wieczerza Pańska, absolucja). Kierując się recepcją definicji sakramentu zawartych księgach wyznaniowych pochodzących od M. Lutra i F. Melanctona w późniejszym luteranizmie i dyskusji interpretacyjnej wokół *Księgi zgody* w dalszej części pracy przyjęto dwa rytusy sakramentalne: Chrzest i Wieczerzę Pańską, a problematyka związana z absolucją (pokuta i spowiedź) została omówiona w ekskursach.

Po omówieniu kwestii definicyjnych kolejnymi zagadnieniami z zakresu ogólnego nauczania sakramentalnego *Księgi zgody*, jakie zostały poddane analizie, jest związek sakramentów kolejno z działaniem Ducha Świętego i ze Słowem Bożym. Jest to z jednej strony uzupełnienie definicyjnych rozważań o sakramentach, gdyż to właśnie ich postrzeganie w kategoriach „środków łaski”, przez które działa Duch Święty, jak i *visibile Verbum* [widzialnego Słowa] jest konstytutywne dla rozważań *Księgi zgody*. Z drugiej zaś postrzeganie sakramentów przez pryzmat pneumatologiczny, a także związku z działającym Słowem Bożym, rozumianym jako uchwytnie dla zmysłów słyszalne (w kazaniu, co pozostaje poza prowadzonymi rozważaniami) i widzialne Słowo zewnętrzne, jest teologicznym uzasadnieniem dla wywodów przedstawionych w dwóch kolejnych rozdziałach poświęconych obiektywnemu i subiektywnemu wymiarowi sakramentów. Wymiar obiektywny dotyczy ważności sakramentów, ugruntowanej na zawartej w nich obietnicy Bożej w Słowie, gwarantowanej działaniem Ducha Świętego. To stoi za nauczaniem o Chrzcie dzieci, a także *manducatio impiorum* w przypadku Wieczerzy Pańskiej. Subiektywny wymiar sakramentu dotyczy zaś ich skuteczności, której warunkiem jest dla autorów *Księgi zgody* wiara w daną w sakramencie obietnicę, wykluczając jednocześnie skuteczne działanie sakramentu *ex opere operato*.

Kolejny rozdział – ósmy – koncentruje się na pożytkach sakramentu i łączy ogólną perspektywę na sakramenty z wywodami dotyczącymi poszczególnych rytów. Nauczania na temat sakramentów w ogólności widzi w nich środek budzenia wiary, a więc mają one zasadniczą rolę dla przyswojenia zbawienia *sola fide*. Konkretnie rytusy zaś kojarzone są

z udzieleniem odpuszczenia grzechów, a więc w praktycznie zapośredniczają to, co oferowane jest człowiekowi *propter Christum, sola gratia*.

W kolejnych dwóch rozdziałach omówione zostały szczegółowe rozważania *Księgi zgody* na temat Chrztu. Pierwszy z nich analizuje zawartą w niej argumentację na rzecz utrzymania praktyki Chrztu dzieci, w której dochodzi silnie do głosu przekonanie o obiektywnej ważności sakramentu, oparte na zawartej w nim obietnicy. Drugi zaś skupia się na związku Chrztu z dalszym życiem chrześcijańskim, ukazując, że w nauczaniu *Księgi zgody*, a przede wszystkim w jej częściach pochodzących od M. Lutera, Chrztost nie jest wyłącznie aktem inicjacyjnym, ale ma konstytutywne znaczenie dla codzienności chrześcijańskiej, w której aktualizuje się w pokucie. W tym miejscu następuje pierwszy z ekskursów, który zajmuje się egzystencjalnym wymiarem pokuty w *Księdze zgody*, która ujmuje ją nie jako określony ryt o wymiarze sakramentalnym, ale doświadczenie działania Bożego w Zakonie (Bożym roszczeniu), który oskarża człowieka, i Ewangelii (Bożej obietnicy), którego owego oskarżonego grzesznika uwalnia *sola gratia per fidem*.

Kolejne cztery rozdziały koncentrują się na Wieczerzy Pańskiej. Pierwszy z nich zajmuje się kluczowym dla wewnątrzreformacyjnych polemik ze stroną szwajcarską (przede wszystkim U. Zwingli) problemem obecności Ciała i Krwi Chrystusa w elementach chleba i wina. Najwyraźniej na rzecz obecności Ciała i Krwi „w i pod” chlebem i winem optuje M. Luter w księgach swojego autorstwa, co podejmuje *Formuła zgody*, w kontekście polemik nie tylko ze zwolennikami U. Zwingliego, ale także J. Kalwina. Mniej jasne w tym względzie pisma F. Melanchtona nie negują tego zasadniczego akcentu myślenia luterskiego. Należy tutaj zauważyć, że obrona realnej obecności Ciała i Krwi w sakramencie jest ochroną danej w nim obietnicy, która dotyczy nie tylko odpuszczenia grzechów, ale i obecności Chrystusa w elementach. Dwa kolejne rozdziały koncentrują się na dwóch zagadnieniach będących przedmiotem głównej eucharystycznej kontrowersji na linii z Rzymem. Pierwszy przedstawia odrzucenie w *Księdze zgody* nauczania o mszy jako ofierze przebłagalnej, a drugi analizuje kluczowy postulat praktyczny, a więc udzielanie komunii pod obiema postaciami także świeckim. Ostatni z rozdziałów zajmujących się Wieczerzą Pańską gromadzi pomniejsze związane z nią wątki praktyczne zawarte w wypowiedziach *Księgi zgody*. Dotyczą one warunków dopuszczenia do/wykluczenia od sakramentu, przebiegu i języka liturgii, a także zachęty do jak najczęstszego przystępowania do sakramentu, które jednak nie może być związane z jakiegoś rodzaju kościelnym przymusem.

Po omówieniu kwestii związanych z Wieczerzą Pańską następuje ekskurs dotyczący spowiedniego nauczania *Księgi zgody*. Ukazuje on nacisk na wagę absolucji w spowiedzi

i duszpasterską pociechę z niej wynikającą, a także omawia odrzucenie przymusu spowiedzi na rzecz szerokich zachęt to korzystania z niej (także w formie spowiedzi prywatnej).

Pracę kończą dwa rozdziały powracające do ogólnego znaczenia sakramentów, tym razem jednak w kontekście eklezjologicznym. Rozdział piętnasty ukazuje znaczenie sakramentów dla definicji i jedności Kościoła, bowiem jako środki łaski są one tożsame z *notae ecclesiae*, warunkujące jego jedność. Zaś rozdział ostatni – szesnasty – przedstawia obecną w *Księdze zgody* wizję urzędu kościelnego pojmowanego jako służba podporządkowana szafarstwu środków łaski, a więc do jego konstytutywnych elementów przynależy, obok głoszenia Słowa Bożego w kazaniu, także udzielanie sakramentów.

Tak zrealizowany zamysł badawczy pozwolił przedłożyć w pracy *Widzialne Słowo...* usystematyzowane omówienie nauczania *Księgi zgody* na temat sakramentów. Uwzględnienie w analizie szerokiej literatury przedmiotu powoduje, że praca ta nie tylko dokonuje całościowej rekonstrukcji wątków sakramentalnych luterzańskich wyznań wiary, ale także daje przegląd najistotniejszych kontrowersji i kierunków interpretacyjnych, jakie pojawiły się w literaturze przedmiotu po II wojnie światowej. Zasadniczym ustaleniem pracy *Widzialne Słowo...* jest ukazanie roli sakramentów jako środków zbawczych, w których zapośredniczona jest obietnica zbawienia *propter Christum*, udzielana *sola gratia per fidem*. Pozostałe wątki sakramentalnego nauczania *Księgi zgody*, zarówno o charakterze ogólnym, jak i poświęcone poszczególnym rytom, należy uznać za podporządkowane tej kluczowej prawdzie. Jej założenie stanowi definicja sakramentu jako połączenia obietnicy Bożej z elementami (woda, chleb, wino), a także przekonanie, że w sakramentach mamy do czynienia z obiektywnym działaniem Ducha Świętego, który wiąże swoją aktywność zbawczą z zewnętrznym Słowem Bożym, które jest konstytutywne dla sakramentów. Przekonaniu o zbawczym znaczeniu sakramentów podporządkowany jest także postulat przyjmowania ich z wiarą, a także rozważania broniące Chrztu dzieci, czy związku tego rytu z dalszym życiem chrześcijanina. Stoi ono także za obroną realnej obecności Ciała i Krwi w Chrystusa w Wieczerzy Pańskiej, sprzeciwem wobec interpretacji jej w kategoriach ofiary przebłagalnej, postulatem by była udzielana w całości w zgodzie ze słowami ustanowienia, a więc pod postaciami chleba i wina, a także praktycznymi wskazaniem regulującymi dopuszczenie do sakramentu, domagającymi się liturgii w języku zrozumiałym, czy zachęcającymi do jak najczęstszego przystępowania do Stołu Pańskiego. Status sakramentów jako środków zbawczych jest także powodem ich wyjątkowego statusu eklezjologicznego, zarówno jako pozwalających rozpoznać i konstytuujących Kościół *notae ecclesiae*, jak i jako kluczowego elementu tożsamości służebnego wobec środków łaski urzędu kościelnego.

ZAŁĄCZNIK 2: Autoreferat Jerzego Janusza Sojki

w postępowaniu habilitacyjnym w dziedzinie: nauki teologiczne

Przedstawiona w pracy *Widzialne Słowo...* prezentacja nauczania sakramentalnego luterkańskich wyznań wiary nie tylko ukazuje ich najważniejszy wymiar, ale także pozwala prześledzić szczegółowe wątki w poszczególnych pismach *Księgi zgody*, dostarczając wieloaspektowego wglądu w sakramentalne nauczanie normatywnych dla luteranizmu wyznań wiary. Tym samym może stanowić ona zarówno impuls do ekumenicznych badań porównawczych, jak i do ewaluacji praktyki sakramentalnej KEA w RP.

5. Omówienie pozostałych osiągnięć naukowo-badawczych.

Do dorobku przedstawionego w niniejszym postępowaniu habilitacyjnym zaliczam osiągnięcia uzyskane po otrzymaniu 28.06.2012 stopnia doktora nauk teologicznych. Prezentowany dorobek obejmuje 56 pozycji o charakterze naukowym¹. Wśród nich, obok wskazanego wyżej osiągnięcia w postaci monografii pt. *Widzialne Słowo...*, znalazły się 2 monografie mojego autorstwa, 2 monografie, których jestem jednym z dwóch współautorów, 33 artykuły autorskie, z których 19 opublikowano w czasopismach naukowych (w tym 15 w czasopismach punktowanych), a 9 w wieloautorskich monografiach, zaś 4 mają charakter wprowadzeń do edycji tekstów źródłowych, których byłem redaktorem bądź współredaktorem (2A, 3A, 16A, 18A²). Ponadto dorobek obejmuje 5 artykułów, których jestem jednym z dwóch współautorów (jeden z nich opublikowano w czasopiśmie naukowym punktowanym, zaś pozostałe w monografiach wieloautorskich); 2 recenzje naukowe opublikowane w czasopismach naukowych; 5 monografii, których jestem redaktorem, w tym dwie edycje polskie wybranych tekstów Światowej Federacji Luterkańskiej (3R, 4R) oraz polska edycja książki D. Bonhoeffera, *Naśladowanie* (2R); 4 monografie, których byłem współredaktorem, w tym jedna monografia wieloautorska (1RW), jedna edycja tekstów Światowej Federacji Luterkańskiej (2RW), dwa tłumaczenia polskie obcojęzycznych opracowań monograficznych (3RW, 4RW); a także 4 tłumaczenia na język polski krótkich tekstów źródłowych, których jestem redaktorem naukowym.

Ze względu na obszerność dorobku publikacyjnego z zakresu popularyzacji nauki po uzyskaniu stopnia doktora, do dorobku przedkładanego do oceny zdecydowałem się włączyć 12 najważniejszych, a zarazem reprezentatywnych dla tego zakresu mojej aktywności, publikacji o charakterze popularnonaukowym. Wśród nich znalazły się również teksty będące

¹ Zob.: Załącznik 4: *Wykaz prac naukowych i popularnonaukowych przedkładanych do oceny*.

² Przywołane zostały oznaczenia poszczególnych pozycji w załączniku 4: *Wykaz prac naukowych i popularnonaukowych przedkładanych do oceny*. Oznaczenia to sformułowano wedle następującego klucza: MA – monografie autorskie, MW – monografie współautorskie, A – artykuły naukowe, AW – artykuły naukowe współautorskie, R – monografie pod samodzielną redakcją, RW – monografie redagowane we współpracy, RT – tłumaczenia pod samodzielną redakcją, REC – recenzje naukowe, P – prace popularnonaukowe.

egzemplifikacją cykli publikacji na łamach prasy popularnej i stronach www. Do nich należą: dwuczęściowe omówienie *Reformacji zuryskiej* (9P, 10P) reprezentujące cykl na łamach *Zwiastuna Ewangelickiego* na temat Reformacji europejskich, tekst *O oddawaniu czci świętych* (11P) reprezentujący cykl komentujący kolejne artykuły *Wyznania augsburskiego* na łamach kwartalnik *Warto* oraz tekst *Norma wiary* (12P), otwierający serię tekstów o podstawach luterkańskiej teologii opublikowanych w dziale *W co wierzymy* na oficjalnej witrynie internetowej KEA w RP: www.luteranie.pl.

Ponadto mój dorobek powstały w omawianym okresie obejmuje 31 wystąpień na krajowych i międzynarodowych konferencjach naukowych, na których wygłosiłem referaty, 5 konferencji, w których brałem czynny udział w innej formie, a także 5 konferencji, w przygotowanie których angażowałem się jako członek komitetu organizacyjnego³. W okresie od zdobycia stopnia doktora zrealizowałem w ChAT 8 projektów badawczych ze środków statutowych uczelni, a także środków na rozwój młodych naukowców.

Zanim przejdę do prezentacji głównych wątków moich badań należy wskazać, że wszystkie one w różny sposób łączą dwa podstawowe obszary badawcze. Pierwszy z nich to dorobek teologiczny ŚFL. Ten obszar badawczy stanowi kontynuację, a zarazem poszerzenie badań podjętych przeze mnie w dysertacji doktorskiej *Wieczera Pańska jako nota ecclesiae....* Jest on także konsekwencją zaangażowania w prace ŚFL, zarówno jako członek zarządu Komitetu Krajowego, jak i w gremiach międzynarodowych (grupa robocza „Lutheran Engagement in the Public Space” [Luterkańskie zaangażowanie w przestrzeni publicznej], a także Rada ŚFL)⁴. Drugi z kluczowych obszarów badawczych to zainteresowanie wittenberską Reformacją XVI wieku, które doszło do głosu w najszerszym wymiarze w omówionej już wyżej monografii *Widzialne Słowo...* O ile badania dorobku teologicznego ŚFL skupiają się przede wszystkim na zawartych w nim wątkach o charakterze systematycznym (problemowym), to w przypadku badań nad XVI-wieczną Reformacją wittenberską obok analiz teologiczno-systematycznych kluczową rolę odgrywają badania o charakterze historycznym. Bowiern bez uwzględnienia perspektywy teologiczno-historycznej niemożliwe jest adekwatne przedstawienie systematyczno-teologicznego wymiaru myśli i działań XVI-wiecznych Reformatorów Kościoła powiązanych z ruchem wittenberskim.

³ Zob. załącznik 5: *Wykaz udziału w konferencjach i zrealizowanych projektów badawczych*. Wskazane w nim wystąpienia konferencyjne będą przywoływane w dalszej części wedle następujących oznaczeń: KR – konferencje, podczas których wygłosiłem referat, KA – konferencje podczas których wziąłem czynny udział w inny sposób, KO – konferencje, które byłem współorganizatorem.

⁴ Na temat szczegółów tego zaangażowania zob.: Załącznik 6, pkt. 5.

Te dwa główne obszary badań spotykają się w zasadniczym pytaniu przyświecającym mojej aktywności badawczej, które znalazło wyraz w już omówionej monografii *Widzialne Słowo...*, a które dotyczy różnych wymiarów luterkańskiej tożsamości. Tak zarysowany podstawowy temat badawczy pozwala wychodzić naprzeciw zarówno potrzebom własnej tradycji konfesyjnej i reprezentującego ją KEA w RP, jak i partnerom ekumenicznym. W polskim luteranizmie dostrzegalna jest bowiem istotna potrzeba refleksji nad własną tożsamością, która jednocześnie stanowi fundamentalny warunek dla twórczego zaangażowania i spotkania ekumenicznego. Stąd w moich badaniach skupienie na wątkach reformacyjnych ma za zadanie eksplorować historyczne fundamenty luterkańskiej tożsamości w dialogu z ich współczesnymi interpretacjami wyrażonymi w bogatej literaturze przedmiotu. Powstałe w ten sposób publikacje wprowadzają do polskiej debaty naukowej wątki bądź to zupełnie w niej nieobecne, bądź też będące przedmiotem jedynie przyczynkowych opracowań, które niejednokrotnie odwoływały się do starszych badań na gruncie niemieckim⁵. Zaś zainteresowanie dorobkiem ŚFL (a także innych współczesnych ewangelickich gremiów kościelnych) jest poszukiwaniem odpowiedzi na pytanie, jak owe fundamenty są w dzisiejszym myśleniu teologicznym przetwarzane i aktualizowane w odpowiedzi na zmieniające się warunki współczesności. Badania te mają niejednokrotnie wymiar pionierski gdyż nie tylko w polskiej literaturze przedmiotu brak nieraz opracowań, które w sposób przekrojowy ukazywały by interpretację danego wątku luterkańskiej teologii w dorobku ŚFL.

Te dwa współzależne obszary badawcze spotykają się w ramach czterech zasadniczych wątków: 1. problematyka sakramentalna; 2. problematyka eklezjologiczna; 3. problematyka etyczna; 4. pozostałe zagadnienia teologii reformacyjnej.

5.1. Problematyka sakramentalna

Zainteresowania badawcze problematyką sakramentalną na gruncie ewangelickim, przede wszystkim jej luterkańskim ujęciem, są kontynuacją badań, jakie podjąłem z mojej dysertacji doktorskiej *Wieczera Pańska jako nota ecclesiae...* Refleksja nad tą problematyką znalazła swój najobszerniejszy wyraz w zaprezentowanej wyżej monografii *Widzialne Słowo...*

⁵ W przypadku teologii M. Lutra jest to przede wszystkim opracowanie jego teologii autorstwa P. Althausa, którego pierwsze wydanie pochodzi z 1962 r. (P. Althaus, *Die Theologie Martin Luthers*, Gütersloh 1962); zaś w przypadku teologii luterkańskich ksiąg wyznaniowych jest to klasyczne opracowanie E. Schlinka, którego podstawowe trzecie wydanie ukazało się w 1948 r. (E. Schlink, *Theologie der lutherischen Bekenntnisschriften*, München 1948).

Pierwszy z tekstów naukowych dotyczących tego wątku badań – *Wokół Stołu Pańskiego – sakramentalne dziedzictwo Reformacji* (33A) – rekapitułuje w swoich wątkach eklezjologicznych i etycznych dotyczących dorobku ŚFL ustalenia z dysertacji doktorskiej. W tekście tym łączę prezentację reformacyjnych inspiracji sakramentologicznych (wczesne kazania M. Lutra, *Mały katechizm* i *Wyznanie augsburskie*) z ukazaniem, jak wpłynęły one na debatę i praktykę działań ŚFL w takich obszarach jak znaczenie Wieczery Pańskiej na pojmowanie jedności Kościoła w wymiarze wewnątrzluteranśkim i ekumenicznym, rozumienie pojmowania pożytków sakramentów i obecności Ciała i Krwi Chrystusa w jej elementach, a także implikacje etyczne doktryny eucharystycznej (w kontekście jedności Kościoła i praktykowania apartheidu przez Kościoły członkowskie ŚFL w RPA).

Kolejnym opracowaniem z tej grupy, które, podobnie jak wątki XVI-wieczne z omówionego wyżej tekstu, znalazło swoją kontynuację i rozwinięcie w pracy *Widzialne Słowo...*, jest tekst *Pokuta w luteranśkich księgach wyznaniowych* (31A). Rekonstruuje on nauczanie o pokucie w luteranśkiej *Księdze zgody*, ukazując z jednej strony jej związek z fundamentalnymi dla teologii wittenberskiej Reformacji kategoriami Zakonu i Ewangelii, z drugiej zaś jej nieodłączne powiązanie w teologicznych rozważaniach Marcina Lutra z Chrztem.

Opracowanie *Zagadnienie obecności Chrystusa w Wieczery Pańskiej...* (27A) rozwija zasygnalizowane wyżej pytanie o pojmowanie kluczowego dla reformacyjnej teologii Wieczery Pańskiej w dorobku ŚFL. Uporządkowana chronologicznie analiza wypowiedzi ŚFL pokazuje, jak obok klasycznych wątków (w tym związków rozumienia sakramentów z pojmowaniem kazania) z czasem pojawia się koncentracja na implikacjach praktycznych realnej obecności Ciała i Krwi Chrystusa w sakramencie dla takich obszarów jak diakonia, czy refleksja eklezjologiczna.

Wątek pojmowania kazania, a szerzej Słowa zwiastowanego, znalazł swoje rozwinięcie w tekście *Słowo zwiastowane w teologii Marcina Lutra i późniejszym luteranizmie* (26A). W nawiązaniu do badań A. Beutela i H.-M. Bartha prezentuję w nim kluczowość kategorii Słowa dla teologii M. Lutra, jego soteriologiczne i eklezjologiczne znaczenie na gruncie ksiąg wyznaniowych luteranizmu nie pochodzących od Wittenberczyka, oraz zastosowanie tych inspiracji – wizji działającego stwórczego Słowa – dla refleksji ŚFL nad środkami łaski, a także misją i diakonią.

Obok klasycznego dla luteranizmu pytania o obecność Chrystusa w sakramencie, sięgam w moich badaniach także do pytań związanych z praktyką jego sprawowania. Jedno z kluczowych z nich dotyczy warunków dopuszczenia do uczestnictwa w Wieczery Pańskiej.

ZAŁĄCZNIK 2: Autoreferat Jerzego Janusza Sojki

w postępowaniu habilitacyjnym w dziedzinie: nauki teologiczne

Zajmuje się nimi w dwóch tekstach. Pierwszy – *Warunki dopuszczenia do Sakramentu Ołtarza...* (14A) – w ujęciu systematycznym analizuje ogólne warunki dopuszczenia w refleksji ŚFL (Chrzest, rozróżnianie ciała i krwi Pańskiej, spowiedź, formy dyscypliny kościelnej). Drugi – *Problem pierwszego dopuszczenia do Wieczerzy Pańskiej...* (23A) – zajmuje się szczególnym przypadkiem dopuszczenia do sakramentu – pierwszym przystąpieniem. Ponownie analizując refleksję ŚFL ukazuję, że idzie ona w kierunku rozdzielenia pierwszego dopuszczenia od aktu konfirmacji, jak to było (i jest) rozpowszechnione w Kościołach luterzańskich, i postulowania obniżenia wieku pierwszego przystąpienia. Tekst ten opierał się w swojej zasadniczej części na analizie wyników programów studyjnych ŚFL na temat konfirmacji. Zostały one udostępnione polskiemu czytelnikowi w tomie pod moją redakcją – *Konfirmacja w dokumentach i opracowaniach Światowej Federacji Luterńskiej* (3R). Zawarte w nim wprowadzenie mojego autorstwa (*Konfirmacja w refleksji Światowej Federacji Luterńskiej – wprowadzenie...* – 2A) nie tylko przedstawia zawarte w tomie trzy dokumenty studyjne oraz sześć opracowań, ale także szkicuje historię badań nad konfirmacją w ŚFL.

Z pytaniami praktycznymi dotyczącymi Wieczerzy Pańskiej wiąże się też kwestia przekazywania kluczowych treści na temat tego sakramentu. Odwołując się do ekumenicznej perspektywy w moich badaniach w tekście *Konkordia Leuenberska jako współczesny katechizm ekumeniczny?* (29A) wskazuję, że treść tego ekumenicznego porozumienia między Kościołami wyrosłymi z Reformacji może być podstawą współczesnego nauczania katechizmowego w tych Kościołach, zarówno w odniesieniu do sakramentologii, jak i soteriologii. Reformacyjnemu i współczesnemu ewangelickiemu katechizmowemu nauczaniu o sakramentach, a konkretniej o sakramencie Chrztu, było także poświęcone moje wystąpienie konferencyjne na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Opolskiego (1 KR).

Prezentacja doktryny sakramentalnej wittenberskiej Reformacji znalazła swoje miejsce także w opracowaniach monograficznych (*Reformacja*, t. 2, s. 9-21.28-58 – 2 MW; *Czytanie Reformatora...*, t. 1, s. 40-47.126-142.146-148– 1MA), które zostaną omówione szerzej w ramach czwartego wątku badań, jak również w wystąpieniu pt. *Tylko Słowo* na konferencji zorganizowanej przez Koło Teologów Ewangelickich (11KR). Praktyka udzielania Wieczerzy Pańskiej w teologii M. Lutra i księgach wyznaniowych luteranizmu była także przedmiotem ekspertyzy przygotowanej przeze mnie na zamówienie Synodalnej Komisji ds. Liturgii i Muzyki Kościelnej Synodu KEA w RP. Sakramentalnego nauczania Reformacji wittenberskiej dotyczyły także liczne z moich wystąpień popularnonaukowych, a także trzy popularno-naukowe teksty przedłożone do oceny. Tekst *Chrzest Święty*

ZAŁĄCZNIK 2: Autoreferat Jerzego Janusza Sojki

w postępowaniu habilitacyjnym w dziedzinie: nauki teologiczne

i Wieczera Pańska – luterzańskie sakramenty (1P) wprowadza w luterzańskie rozumienie sakramentu, zaś dwuczęściowo publikacja *Chrzest fundamentem życia chrześcijańskiego* (7P, 8P) rozwija je w kontekście Chrztu.

5.2. Problematyka eklezjologiczna

W teologii ewangelickiej problematyka eklezjologiczna łączy się ściśle z sakramentalną, co uwidoczniło się zarówno w mojej dysertacji doktorskiej *Wieczera Pańska jako nota ecclesiae...*, jak również w zaprezentowanej wyżej monografii *Widzialne Słowo...* Idąc jednak tropem licznych podręczników dogmatyki ewangelickiej, które, ze względu na wewnątrzewangelicki status kontrowersyjny kwestii sakramentalnych, oddzielają je w sensie porządkowym od zagadnień eklezjologicznych, do których przynależą przede wszystkim kwestie dotyczące ustroju Kościoła, także w niniejszej autoprezentacji zdecydowałem się wydzielić ten wątek tematyczny jako odrębny. Jednocześnie chciałem wskazać, że zainteresowanie nim pozostaje w ścisłej łączności z omówionymi wyżej badaniami nad problematyką sakramentów.

Do tego wątku należy zaliczyć w pierwszej kolejności dwa teksty o charakterze historyczno-teologicznym. Koncentrują się one na związkach między Marcinem Lutrem a czeskim Reformatorem Janem Husem. Okazją do podjęcia tej tematyki była obchodzona w 2015 r. rocznica 600-lecia śmierci tego ostatniego. Tekst *Przedreformacyjna teologia Jana Husa* (24A) obok prezentacji życia i dzieła czeskiego reformatora sięga do jego eklezjologii przedstawionej w traktacie *De ecclesia*. W drugiej zaś części ukazuje historię recepcji myśli czeskiego Reformatora w teologii M. Lutra. Mimo tego, że w konkluzji tego tekstu wskazano na kluczowe soteriologiczne rozbieżności ich teologii, to kolejne z opracowań – „*Wszyscy jesteśmy husytami...*”?... (15A) – ukazuje przykład zasadniczej zbieżności w ich poglądach eklezjologicznych. Na bazie traktatu J. Husa *De ecclesia* i wybranych pism M. Lutra ukazano, jak obaj teologowie interpretują perykopę Mt 16,13-19 uznawaną przez ich polemistów za uzasadnienie roszczeń prymatu papieskiego. Obaj też, niezależnie od siebie, dochodzą do zasadniczo zbieżnego wniosku – Piotr przyjmując władzę kluczy jest jedynie reprezentantem apostołów, nie ma więc podstaw do szczególnego statusu urzędu Piotrowego, zaś sama władza kluczy jest przede wszystkim władzą związywania i rozwiązywania grzechów.

Kolejny z tekstów w tym wątku – *Postrzeganie urzędu biskupa w luteranizmie* (22A) – sięga do problematyki luterńskiego pojmowania urzędu kościelnego. W odwołaniu do ksiąg wyznaniowych luteranizmu, a także refleksji ŚFL nad posługą *episkope*, ukazuję, że zasadniczym luterńskim rysem jej rozumienia, jest pojmowanie jej w ramach jednego urzędu

szafarstwa środków łaski, do którego przynależy także szczególna władza nadzorcza. Przywoływane w tym artykule dokumenty studyjne ŚFL zostały przedstawione polskiemu czytelnikowi we współredagowanym przeze mnie tomie *Kościół i urząd kościelny w dokumentach i opracowaniach Światowej Federacji Luterńskiej* (2RW). W pierwszej części znalazły się trzy dokumenty studyjne oraz sześć opracowań ukazujących refleksję ŚFL na temat istoty Kościoła. Część druga obejmuje sześć dokumentów studyjnych poświęconych urzędowi kościelnemu. Każdą z części poprzedziły wstępy mojego autorstwa (*Kościół w refleksji Światowej Federacji Luterńskiej...* – 16A; *Urząd kościelny w refleksji Światowej Federacji Luterńskiej* – 18A), które oprócz prezentacji zawartych w tomie dokumentów i opracowań zawierają szkicowe przedstawienie historii badań w ŚFL nad rozumieniem Kościoła i urzędu kościelnego.

Inny istotny dla najnowszej refleksji eklezjologicznej ŚFL dokument został udostępniony polskim czytelnikom w kolejnym tomie pod moją redakcją: *Kościół, Biblia, zaangażowanie publiczne* (4R). Tom ten gromadzi dokumenty studyjne ŚFL przygotowane w kontekście jubileuszu 500 lat Reformacji w roku 2017. Jeden z nich, zatytułowany *Samorozumienie luterńskiej Wspólnoty Kościołów* jest najnowszym głosem w debacie o eklezjologicznym samorozumieniu ŚFL. W zawartym w tomie wstępie (*Kościół, Biblia i zaangażowanie publiczne. Światowa Federacja Luterńska wobec jubileuszu 500 lat Reformacji...* – 3A) mojego autorstwa ukazuję nie tylko zasadniczą problematykę dokumentu, ale także umieszczam go na tle eklezjologicznej refleksji ŚFL.

Do grupy poświęconych eklezjologii należy także tekst: *Czym jest sobór dla Kościoła? Perspektywa ewangelicka* (8A), który powstał jako ewangelicki głos w ekumenicznej debacie przed soborem wszechprawosławnym, zorganizowanej przez krakowski Uniwersytet Papieski Jana Pawła II (14KR). Prezentuje on perspektywę M. Lutra i ksiąg wyznaniowych na sobór jako instancję strzegącą czystości nauki, podporządkowaną jednak nadrzędnej normie Pisma Świętego. W zakończeniu na przykładzie działania Zgromadzeń Ogólnych ŚFL, a także synodów KEA w RP tekst wskazuje, jak to reformacyjne rozumienie podlega współcześnie aktualizacji.

Kończąc prezentację tego wątku badań należy wskazać, że tematyka eklezjologiczna przewija się także w należących do czwartego wątku badań opracowaniach monograficznych (*Reformacja*, t. 2, s. 187-208 – 2 MW; *Czytanie Reformatora...*, t. 2, s. 57-66.210-223 – 2MA), a także była przedmiotem wystąpień konferencyjnych dotyczących ordynacji kobiet w teologii M. Lutra i luterńskich ksiąg wyznaniowych (21KR), czy też eklezjologii luterńskiej w kontekście *Dokumentu z Limy* (30KR). Badania w tym zakresie zostały także

ZAŁĄCZNIK 2: Autoreferat Jerzego Janusza Sojki

w postępowaniu habilitacyjnym w dziedzinie: nauki teologiczne

wykorzystane w przygotowaniu na zlecenie Biskupa KEA w RP ekspertyzy na temat *Udzielania Wieczerzy Pańskiej przez osoby ordynowane do posługi diakona* oraz przy konsultacji teologicznej prawniczego komentarza dr. Michała Hucala do jednego z aktów prawa wewnętrznego KEA w RP⁶.

5.3. Problematyka etyczna

Kolejnym wątkiem moich zainteresowań badawczych jest problematyka etyczna. W jego ramach można wyróżnić cztery odrębne tematy z zakresu etyki szczegółowej, które były przedmiotem podejmowanych przeze mnie analiz opartych przede wszystkim na współczesnych stanowiskach i dokumentach Kościołów ewangelickich.

Geneza zainteresowania się pierwszym z tematów – zaangażowaniem Kościoła w debacie publicznej – wiąże się z moim udziałem w pracach grupy roboczej ŚFL: „Lutheran Engagement in the Public Space”⁷, na forum której wygłosiłem referat *Looking for the ways of enjoying freedom...* (20KR) poświęcony aktywności KEA w RP w debacie publicznej. Plonem prac tej grupy jest dokument studyjny *Church in public space [Kościół w przestrzeni publicznej]*, poświęcony luterzańskiemu spojrzeniu na udział Kościołów w debacie publicznej. Jego polskie tłumaczenie zostało zawarte w tomie pod moją redakcją *Kościół, Biblia, zaangażowanie publiczne* (4R), we wstępie do którego (*Kościół, Biblia i zaangażowanie publiczne Światowa... – 3A*) przedstawiam jego treść na tle historii zaangażowania ŚFL.

Do badań w tym zakresie skłonił mnie także impuls ekumeniczny. Tekst *Wolność i kryteria etycznego osądu* (19A) powstał jako poszerzona wersja wystąpienia konferencyjnego poświęconego ewangelickiej perspektywie na encyklikę Jana Pawła II *Veritatis splendor* (27KR). Tekst rozwija dwie zasadnicze kategorie encykliki: wolność i kryteria etycznego osądu w perspektywie ewangelickiej w oparciu o wyniki prac Wspólnoty Kościołów Ewangelickich w Europie [dalej: WKEE]. Ukazana w nich wizja jest dynamiczna, otwarta na dialog ze współczesnością, a także zakładająca krytyczną i samokrytyczną refleksję. Także na potrzeby ekumenicznej konferencji naukowej (24KR) powstał kolejny z tekstów – *Religious Freedom in the Doctrine...* (12A) – zadaniem którego było przedstawienie perspektywy KEA w RP na problem wolności religijnej. By ten cel zrealizować, pytanie zostało umieszczone w tekście w szerszym kontekście niemieckiej debaty nad wolnością religijną w odniesieniu do praw człowieka (M. Honecker, H.-E. Tödt,

⁶ M. Hucal *Pragmatyka Służbowa Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego w Rzeczypospolitej Polskiej*, w: *Prawo Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego. Komentarz*, red. J. Cebula, Warszawa 2017, s. 773-1149.

⁷ Szczegóły zob.: Załącznik 6, cz. 5.

W. Huber), dokumentów ŚFL i WKEE, a także Ewangelickiego Kościoła Niemiec [dalej: EKD]. Ukazano tym samym okazjonalne wypowiedzi KEA w RP afirmujące prawo do wolności religijnej jako przejaw szerszego ewangelickiego konsensusu co do pozytywnej oceny tego prawa.

Temat zaangażowania Kościoła w debacie publicznej pojawił się także w części drugiej tekstu *Teologia Marcina Lutra w debacie Światowej Federacji Luterskiej po 2010 roku* (13A), w którym przeprowadziłem analizę elementów teologii M. Lutra istotnych dla aktualnej debaty w ramach ŚFL. Jednym z takich elementów jest odnosząca się bezpośrednio do miejsca Kościoła w przestrzeni publicznej luterska doktryna dwóch regimentów. Przedmiotem analizy w tym tekście były m. in. materiały z konferencji „Global Perspectives on the Reformation”, w której brałem czynny udział uczestnicząc w panelu „Religia i polityka” (3KA). Tematyka nauki o dwóch regimentach w teologii M. Lutra była także przedmiotem krajowego wystąpienia konferencyjnego (4KR).

Drugi z tematów z etycznych to bioetyka. Impuls do zajęcia się nim pochodził z interdyscyplinarnych kontaktów ze środowiskiem Uniwersytetu Medycznego w Białymstoku (15KR; 19KR). Plonem tych kontaktów jest tekst – *Pacjent protestant wobec zagadnień choroby i ochrony zdrowia* (3AW) – przygotowany we współpracy z ks. dr. Adrianem Korczago, który powstał na potrzeby monografii mającej za zadanie pomóc pracownikom służby zdrowia i studentom medycyny w konfrontacji z „innym”. W części mojego autorstwa tekst ten dostarcza syntezy podstaw etyki ewangelickiej i przeglądu stanowisk protestanckich w kwestiach bioetycznych, przybliżając etyczną specyfikę i „inność” protestantyzmu w tych obszarach. Na podstawie wystąpień na konferencjach organizowanych przez Uniwersytet Medyczny w Białymstoku powstały także dwa teksty zajmujące się wyzwaniem etycznymi związanymi z końcem ludzkiego życia. W pierwszym z nich – *Ewangelicka perspektywa na problem zaniechania terapii* (20A) – zaprezentowałem na przykładzie dyskusji niemieckiej ewangelickie podejście do problemu zaniechania terapii. Drugi z nich – *Etyczne rozważania wobec końca życia. Dyskusja...* (10A) – dokonuje przeglądu debaty w polskiej prasie ewangelickiej związanej z Kościołami: Ewangelicko-Augsburskim, Ewangelicko-Reformowanym, Ewangelicko-Methodystycznym. Jest on próbą odtworzenia stanowiska tych Kościołów w kontekście wyzwań związanych z końcem życia w obliczu faktu, że żaden z nich nie wypracował dotychczas na gruncie polskim oficjalnego

stanowiska w tej kwestii⁸. Tematyce wyzwań związanych z końcem życia poświęciłem także wystąpienie na konferencji „Prawne i bioetyczne aspekty końca życia” odwołujące się do poświęconego temu zagadnieniu dokumentu WKEE (8KR). Impuls do zajęcia się kwestiami bioetycznymi miał także wymiar ekumeniczny. Tekst *Początek ludzkiego życia* (30A) powstał na kanwie prezentacji stanowiska polskich luteran w odniesieniu do zagadnień aborcji i in-vitro na potrzeby katolicko-prawosławno-protestanckiego trójgłosu w ramach obchodów Tygodnia Modlitw o Jedność Chrześcijan w Białymstoku.

Kolejne zagadnienie etyczne w moich badaniach to kwestia rodziny. Pierwszy z poświęconych jej tekstów – *Między autonomią a zależnością...* (17A) – sięga do najnowszej dyskusji w łonie EKD i przedstawia nie tylko przewodnik Rady EKD poświęcony rodzinie z 2014 r., ale także ukazuje kontrowersje, jakie wzbudził on w różnych gremiach w Niemczech. W nawiązaniu do zainteresowania rolą Kościoła w debacie publicznej tekst ten ukazuje na praktycznym przykładzie reakcje na etyczne osądy Kościoła. Drugi z tekstów dotyczących rodziny sięga do dziedzictwa reformacyjnego. *Reformacyjna wizja stosunków społecznych...* (7A) i analizuje wskazania M. Lutra dla rodziny jako zasadniczego elementu życia społecznego na kanwie prezentacji jego wykładu IV przykazania w różnego rodzaju pismach z lat 1516-1529.

W wątku etycznym znalazły się też badania dotyczące etyki gospodarczej. W tekście *Dziedzictwo teologiczne Marcina Lutra jako inspiracja dla współczesnej krytyki globalizacji...* (1A) przedstawiłem jak współczesna debata ŚFL wykorzystuje wątki krytyczne wobec wczesnego kapitalizmu jego czasów z pism M. Lutra (z zakresu etyki gospodarczej, ale i teologii Wieczery Pańskiej) do krytyki współczesnych procesów globalizacyjnych. Jest to nie tylko przegląd debaty w ramach ŚFL, ale także przyczynek do dyskusji na temat adekwatności wypowiedzi samego M. Lutra na temat zagadnień gospodarczych. W moich badaniach pojawiła się także kwestia współczesnej recepcji Lutrowego pojmowania pracy. Syntetyczne jej omówienie znalazło się w części trzeciej już wspomnianego tekstu *Teologia Marcina Lutra w debacie...* (13A). Na zakończenie omówienia badań z zakresu problematyki etycznej należy wskazać, że synteza poglądów luterskich na kwestie etyczne znalazła się w opracowaniach monograficznych (*Reformacja*, t. 2, s. 66-75 – 2MW; *Czytanie Reformatora...*, t. 1, s. 73-80– 1MA), które zostaną omówione w ramach czwartego wątku badań.

⁸ Jedynie Kościół Ewangelicko-Methodystyczny jako swoje traktuje stanowisko zawarte w *Zasadach Socjalnych Kościoła Ewangelicko-Methodystycznego*, które są jednak tłumaczeniem dokumentu powstałego na gruncie amerykańskim.

5.4. Pozostałe zagadnienia teologii reformacyjnej

W wyżej omówionych wątkach moich badań stałym komponentem jest odniesienie do teologii Reformacji wittenberskiej. Zainteresowania tym tematem nie wyczerpują jednak analizy o charakterze sakramentologicznym, eklezjologicznym oraz etycznym. W niniejszym wątku zgromadzono więc różnorodne opracowania innych problemów teologii reformacyjnej.

Na pierwszy plan spośród tego typu prac wysuwają się dwie monografie przygotowane we współpracy z dr. Łukaszem Barańskim, składające się na dwutomowe opracowanie pt. *Reformacja* (1MW, 2MW). Jest to reakcja na lukę w polskiej literaturze przedmiotu, która ogranicza się bądź to do prezentacji *stricte* historycznych, bądź też jedynie przyczynkarskich. Opracowanie to dostarcza syntezy zasadniczych wątków teologicznych i historycznych dotyczących wittenberskiej Reformacji. Obok syntetycznych omówień poszczególnych zagadnień, obie monografie zawierają charakterystyki zasadniczych dla danego zagadnienia pism epoki Reformacji, a także prezentacje postaci kluczowych dla opisywanych kwestii. Mój wkład w publikację dotyczy przede wszystkim opracowań dotyczących problematyki teologicznej (m. in.: antropologia – t. 1, s. 105-109; soteriologia – t. 1, s. 111-130; sakramentologia – t. 2, s. 9-21.28-58; etyka – t. 2, 66-75; eklezjologia – t. 2, s. 187-208), a także w mniejszym stopniu opracowań zagadnień historycznych (np.: husytyzm – t. 1, s. 27-32), czy też opracowań łączących obie perspektywy (np.: teologiczne spory po śmierci M. Lutra – t. 2, s. 273-292.299-305). *Reformacja* dostarcza czytelnikowi po raz pierwszy w języku polskim takiego syntetycznego przeglądu kluczowych zagadnień związanych z Reformacją wittenberską, zaś w niektórych przypadkach omówienia zawartych w niej problemów są na polskim gruncie pionierskie (np. *Konkordia wittenberska* – t. 2, 229-234; rozmowy religijne przełomu lat 30. i 40. XVI w. – t. 2, 247-252).

Dwa kolejne opracowania monograficzne to dwa kolejne tomy z serii *Czytanie Reformatora* (1MA, 2MA). Ich podtytuł – *Marcin Luter i jego pisma* – odzwierciedla ich podstawowy zamysł, czyli przybliżenie polskiemu czytelnikowi teologii wittenberskiego Reformatora przez pryzmat jego pism. Zawarte w tych opracowaniach omówienia pism M. Lutra nie tylko rekonstruują i prezentują ich zasadnicze wątki, ale także dostarczają informacji na temat historyczno-teologicznego kontekstu ich powstania. W tomie pierwszym omówione zostały: 95 tez, pisma programowe z roku 1520, a także pisma etyczne i katechizmy; w tomie drugim – wybrane zestawy Lutrowych tez do dysput akademickich oraz *Artykuły szmalkaldzkie*. W przypadku pism mających status ksiąg wyznaniowych omówienie jest szersze i odnosi się nie do tych pism jako całości, ale analizuje ich poszczególne części. Tego typu omówienia *Artykuły szmalkaldzkie* doczekały się po raz

ZAŁĄCZNIK 2: Autoreferat Jerzego Janusza Sojki

w postępowaniu habilitacyjnym w dziedzinie: nauki teologiczne

pierwszy na gruncie polskim. Podobnie pionierskie są analizy pisma *O niewoli babilońskiej Kościoła* (t. 1, s. 40-47), jak i większości dysput (t. 2, s. 21-28.48-76.85-118).

Tematyka reformacyjna w moich badaniach to także krótsze próby syntezy jej kluczowych wątków teologicznych. Tego typu opracowaniem jest tekst *Nun freut euch, lieben Christem g'mein – pieśniarski wykład reformacyjnej teologii*, który na kanwie tytułowej pieśni M. Lutra ukazuje zasadnicze wątki luterńskiej antropologii, chrystologii i soteriologii. W ten nurt wpisują się także wystąpienia konferencyjne w Elblągu (5KR) i Warszawie (17KR), które podsumowywały zręby teologicznej tożsamości luteranizmu. Natomiast zasadnicze wątki teologii luterskiej przedstawiłem na forum Komitetu Nauk Teologicznych PAN (10KR). Tego typu syntetyczne prezentacje Reformacyjnej teologii powstały też w formie popularno-naukowej na potrzeby *Luterańskiego katechizmu dla dorosłych* (4P), poświęconego Reformacji *Pomocnika Historycznego Polityki* (2P), reformacyjnego dodatku *Tygodnika Powszechnego* (3P), czy strony internetowej Diecezji Warszawskiej KEA w RP (6P).

Osobnych opracowań w moim dorobku doczekało się także kluczowe zagadnienie reformacyjnej teologii – nauka o usprawiedliwieniu. Jej kształtowanie w teologii M. Lutra przeanalizowałem w tekście *Sprawiedliwy z wiary żyć będzie...* (32A). Praca ta jest syntetyczną rekapitulacją kluczowych wątków mojej pracy magisterskiej. Artykuł *Nauka o usprawiedliwieniu a współczesność* (21A) przedstawia po raz pierwszy polskiemu Czytelnikowi dwa zasadnicze dokumenty ŚFL poświęcone usprawiedliwieniu z lat 1963 oraz 1998, ukazując jednocześnie, jak aktualizują one dwa modele reformacyjnych wypowiedzi na temat nauki o usprawiedliwieniu znane z pism M. Lutra *O wolności chrześcijanina* oraz *Artykułów szmalkaldzkich*. Z tematem usprawiedliwienia wiąże się także tekst *Dietrich Bonhoeffer's "costly grace"* (9A) ukazujący korzenie koncepcji „łaski drogiej” Dietricha Bonhoffera w teologii M. Lutra. Impulsem do jego powstania było zaangażowanie jako redaktor w przygotowaniu ponownego wydania *Naśladowania* D. Bonhoffera w języku polskim (2R).

Innym zasadniczym tematem reformacyjnej teologii jest kwestia wykładu Pisma Świętego. W tekście *Argumentacja z Pisma Świętego i tradycji Kościoła pierwszego tysiąclecia...* (28A) przedstawiam pionierską analizę argumentów stosowanych przez Filipa Melanchtona w *Wyznaniu augsburskim*, która ukazuje, że mimo braku w tekście tego wyznania artykułu poświęconego roli Pisma Świętego, to w swej argumentacji kieruje się ono zasadą Pisma Świętego jako *norma normans*. Te rozważania wiążą się z szerszą problematyką hermeneutyki reformacyjnej. W zarysie jej współczesną interpretacją zająłem

ZAŁĄCZNIK 2: Autoreferat Jerzego Janusza Sojki

w postępowaniu habilitacyjnym w dziedzinie: nauki teologiczne

się w pierwszej części wspomnianego wyżej tekstu *Teologia Marcina Lutra w debacie...* (13A). Tezy tam zawarte rozwinąłem w opracowaniu *Luterańska hermeneutyka dzisiaj...* (4A), który pokazuje aktualną refleksję w łonie ŚFL na temat hermeneutycznych pryncypiów Reformacji. Zasadniczym elementem tej refleksji jest dokument studyjny „*Na początku było Słowo*”..., którego polskie tłumaczenie znalazło się w tomie pod moją redakcją: *Kościół, Biblia, zaangażowanie publiczne* (4R). Wstęp do tomu (*Kościół, Biblia i zaangażowanie publiczne Światowa Federacja Luterańska wobec jubileuszu 500 lat Reformacji...* – 3A) obok głównych tez prezentuje także okoliczności powstania dokumentu.

W ramach tego wątku, obok powyższych tematów będących przedmiotem większej liczby opracowań mojego autorstwa, należy także wskazać pojedyncze opracowania poruszające różne wątki reformacyjnej historii i teologii. Wydane w języku czeskim opracowanie *Satan v teologii Martina Luthera* (25A), prezentuje w systematycznym ujęciu różne aspekty Lutrowego rozumienia roli szatana. Opracowany we współpracy z Ewą Sojką tekst *Kazanie Marcina Lutra na poświęcenie kościoła zamkowego w Torgawie* (2AW) udostępnia polskiemu czytelnikowi tłumaczenie kazania M. Lutra. Moim wkładem w to opracowanie było przygotowanie wstępu dotyczącego samego kościoła zamkowego w Torgawie i okoliczności jego poświęcenia (cz. 1), jak i komentarza do przetłumaczonego kazania (cz. 3). We współpracy z bp. dr. hab. Marcinem Hintzem, przygotowałem opracowanie *Duchowość i teologia ewangelicka XVII wieku...* (1AW), w której w części mojego autorstwa zajmuję się sporami teologicznymi w Królewcu doby Reformacji (spór osiadryjski) oraz ortodoksji staroprotestanckiej (spór synkretystyczny), ukazując na tych dwóch przykładach kontrowersje na temat wittenberskiej teologii po śmierci M. Lutra i w wieku XVII. We współpracy z dr. Łukaszem Barańskim przygotowałem dwa teksty poświęcone sylwetkom luterańskich Reformatorów europejskich (*Reformatorzy w innych krajach Europy* – 4AW; *Reformatorzy w Niemczech* – 5AW), które weszły do współredagowanej we współpracy z bp. dr. hab. Marcinem Hintzem, monografii wieloautorskiej *Reformatorzy* (1RW). Zawiera ona obok sylwetek Reformatorów opracowania głównych tematów historii i teologii reformacyjnej. Do tej grupy tekstów należy zaliczyć także opracowanie *Marcin Luter i Żydzi* (11A), które w chronologiczny sposób dokonuje prezentacji wypowiedzi M. Lutra na temat Żydów. Z tym ostatnim tematem wiążą się także dwa tłumaczenia tekstów pod moją redakcją, w których współczesne Kościoły luterańskie odnoszą się do problemu antyjudajizmu Reformatora (2RT, 3RT).

Do wątku badań nad różnymi aspektami teologii reformacyjnej należy także zaliczyć współredagowane przeze mnie tłumaczenia obcojęzycznych opracowań monograficznych

ZAŁĄCZNIK 2: Autoreferat Jerzego Janusza Sojki

w postępowaniu habilitacyjnym w dziedzinie: nauki teologiczne

tematyki reformacyjnej pióra Andrew Pettegree (3RW) i Lyndal Roper (4RW) oraz powstałej na gruncie polskim monografii dr Ireny Lichtner (1R). Wpisują się w nią także artykuły popularno-naukowych poświęcone Reformacji w Zurychu (9P, 10P) z cyklu o Reformacji europejskiej na łamach „Zwiastuna Ewangelickiego”, *O oddawaniu czci świętym* (11P) z cyklu o teologii „Wyznania augsburskiego” w kwartalniku „Warto”, czy *Norma wiary* (12 P), otwierający cykl tekstów przygotowanych na potrzeby witryny KEA w RP www.luteranie.pl. Do tego wątku należy także popularno-naukowe opracowanie przygotowane na potrzeby *Pomocnika Historycznego Polityki* dotyczące recepcji postaci i teologii M. Lutra na przestrzeni pięciu wieków historii protestantyzmu (*Pokolenia spadkobierców* – 5P).

6. Osiągnięcia na rzecz popularyzacji wiedzy

W przedstawionym do oceny dorobku znalazło się 12 publikacji o charakterze popularnonaukowym. Stanowią one egzemplifikację szerszej działalności, jaką podejmowałem po uzyskaniu stopnia doktora nauk teologicznych w roku 2012. W jej wyniku powstało, oprócz 12 wskazanych wyżej, 47 innych publikacji o charakterze popularnonaukowym (z których 36 ukazało się w ramach trzech cykli publikacji, które w dorobku przedstawionym do oceny reprezentowały cztery przykładowe publikacje). Przygotowałem także na potrzeby *Rocznika Teologicznego* jedno tłumaczenie tekstu teologicznego z języka niemieckiego. Ponadto do osiągnięć z zakresu popularyzacji nauki należy zaliczyć 121 (w tym 8 przygotowanych we współpracy z ks. dr. Grzegorzem Olkiem) wystąpień o charakterze popularnonaukowym, zarówno na forum różnych gremiów Kościołów Ewangelicko-Augsburskiego i Ewangelicko-Reformowanego w Polsce (od spotkań w gremiach parafialnych po synody obu Kościołów), jak również takich instytucji jak Uniwersytety Trzeciego Wieku, czy placówki kulturalne i akademickie, jak np. Książnica Cieszyńska, Biblioteka Śląska w Katowicach, Biblioteka Uniwersytetu Warszawskiego, Muzeum Mazowieckie w Płocku, czy Muzeum Karkonoskie w Jeleniej Górze. Do tego aspektu mojej aktywności zaliczyć należy także udział w charakterze uczestnika bądź prowadzącego w 7 dyskusjach panelowych, wystąpienia medialne (3 wywiady prasowe, udział w 17 audycjach radiowych). Poza tym wykonałem 2 ekspertyzy teologiczne na potrzeby gremiów kierowniczych KEA w RP, a także konsultowałem teologicznie 5 opracowań (jedno we współpracy z ks. dr. Adamem Maliną). Zasiadałem, bądź zasiadam także w 6 gremiach eksperckich powołanych przez Światową Federację Luterancką, Synod KEA w RP oraz Polską Radę Ekumeniczną. Jestem członkiem zespołu redakcyjnego jednego

ZAŁĄCZNIK 2: Autoreferat Jerzego Janusza Sojki

w postępowaniu habilitacyjnym w dziedzinie: nauki teologiczne

czasopisma naukowego (*Rocznik Teologiczny* wydawany przez ChAT), a także przygotowałem 4 recenzje wydawnicze dla dwóch czasopismach naukowych⁹.

7. Działalność dydaktyczna

W działalności dydaktycznej związany jestem przede wszystkim z Wydziałem Teologicznym ChAT, w którym od roku 2012 jestem zatrudniony na stanowisku adiunkta w Katedrze Teologii Systematycznej należącej do Sekcji Teologii Ewangelickiej. W związku z tym prowadzę zajęcia dla studentów na kierunku teologia ewangelicka z zakresu ewangelickiej teologii systematycznej (dogmatyka, etyka), a także wstępu do teologii ewangelickiej. Ponadto od roku akademickiego 2016/2017 prowadzę także warsztatowe zajęcia poświęcone metodologii pracy naukowej dla wszystkich studentów roku I na kierunku teologia (specjalizacji: teologia ewangelicka, teologia prawosławna oraz teologia starokatolicka). W ramach pracy w ChAT wypromowałem 5 magistrów, a także jednego licencjata. Byłem także promotorem pomocniczym w zakończonym sukcesem przewodzie doktorskim ks. dr. Karola Niedoby. Obecnie przy moim współudziale jako promotora pomocniczego powstaje w Wydziale Teologicznym ChAT kolejna praca doktorska (mgr Emir Kasprzycki).

Do osiągnięć z zakresu pracy dydaktycznej należy także zaliczyć prowadzone przeze mnie zajęcia na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie, gdzie w roku akademickim 2016/2017 wykładałem przedmiot „Protestantyzm” dla studentów kierunku religioznawstwo. Ponadto od 2015 roku stale współpracuję z Instytutem Pastoralnym KEA w RP, który „jest jednostką kształcenia ustawicznego KEA w RP powołanym w celu organizowania kościelnego procesu przygotowania do pełnienia urzędu duchownego oraz dalszego w nim kształcenia”¹⁰. W ramach tej współpracy prowadzę dwuletnie seminarium z teologii luteranckich ksiąg wyznaniowych dla studentów ostatnich lat na kierunku teologia, specjalizacja teologia ewangelicka, w Wydziale Teologicznym ChAT, którzy planują ubiegać się o ordynację na duchownych KEA w RP. W jej ramach prowadzę również regularnie krótsze seminaria z teologii ksiąg wyznaniowych, bądź też z zakresu współczesnej teologii luteranckiej dla słuchaczy kursów dla praktykantów i wikariuszy w Kościele Ewangelicko-Augsburskim w RP¹¹.

⁹ Szczegółowy wykaz osiągnięć na rzecz popularyzacji nauki znalazł się w załączniku 6: *Wykaz publikacji i osiągnięć na rzecz popularyzacji nauki*.

¹⁰ *Misja Instytutu Pastoralnego*, <http://pastoralny.luteranie.pl/misja> (dostęp: 09.02.2018).

¹¹ Szczegółowe wykaz odnośnie do mojej aktywności dydaktycznej zawiera załącznik 7: *Informacja na temat działalności dydaktycznej i organizacyjnej*.

8. Dalsze zamierzenia badawcze

Wśród przedstawionych w powyższej autoprezentacji badań prowadzonych po uzyskaniu stopnia doktora teologii znalazło się kilka wątków, które chciałbym uczynić przedmiotem mojej dalszej aktywności naukowej. Pierwszy z nich – kwestia urzędu kościelnego w luteranizmie – czerpie zarówno z ustaleń pracy *Widzialne Słowo...*, jak i z badań w obszarze eklezjologicznym poświęconych urzędowi biskupa w luteranizmie, a także przybliżeniu polskiemu odbiorcy dokumentów ŚFL na temat urzędu kościelnego. Ustalenia wstępne poczynione we wskazanych opracowaniach własnych, a także materiał źródłowy dokumentów ŚFL skłaniają do przygotowania szerszego, bardziej wieloaspektowego opracowania tematyki urzędu kościelnego na gruncie luteranizmu, zarówno w odniesieniu do dziedzictwa reformacyjnego (teologia M. Lutra oraz ksiąg wyznaniowych), jak również z uwzględnieniem XX-wiecznych wypowiedzi na ten temat (dyskusja w ramach ŚFL, z uwzględnieniem prowadzonych dialogów ekumenicznych, dyskusja w ramach WKEE, a także KEA w RP).

Kolejny wątek będący przedmiotem mojego dalszego zainteresowania to kwestia eklezjologicznej roli sakramentów w kontekście dialogu ekumenicznego w odwołaniu do dokumentów ekumenicznych konstytuujących wspólnotę ołtarza i ambony między różnymi partnerami. Innym wątkiem, który chciałbym rozwinąć to badania nad teologią Reformacji wittenberskiej XVI w. W tym kontekście najbardziej istotne wydaje się skupienie na przybliżaniu polskiemu odbiorcy pism M. Lutra, czego zwiastunem było opublikowanie pod moją redakcją tłumaczenia kazania Reformatora z okazji poświęcenia kościoła zamkowego w Torgawie. Wreszcie ostatnim z wątków aktywności naukowej, który chciałbym kontynuować jest przybliżanie polskiemu odbiorcy dorobku teologicznego ŚFL, zarówno poprzez dalsze prace nad edycją polskich tłumaczeń przygotowanych w łonie ŚFL dokumentów i opracowań, jak również opracowując kolejne odwołujące się do nich zagadnienia teologiczne.

